

2019:201

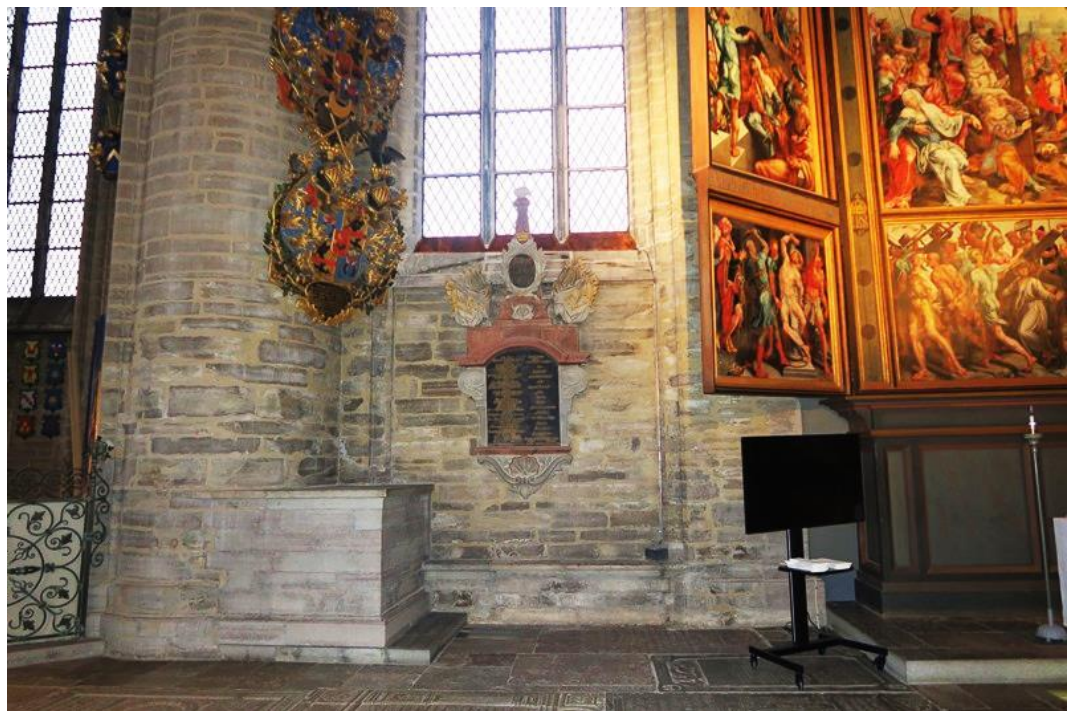
ANTIKVARISK MEDVERKAN

BURENSKÖLDS EPITAFIUM

KONSERVERING

LINKÖPINGS DOMKYRKA
LINKÖPING
LINKÖPINGS KOMMUN
ÖSTERGÖTLANDS LÄN

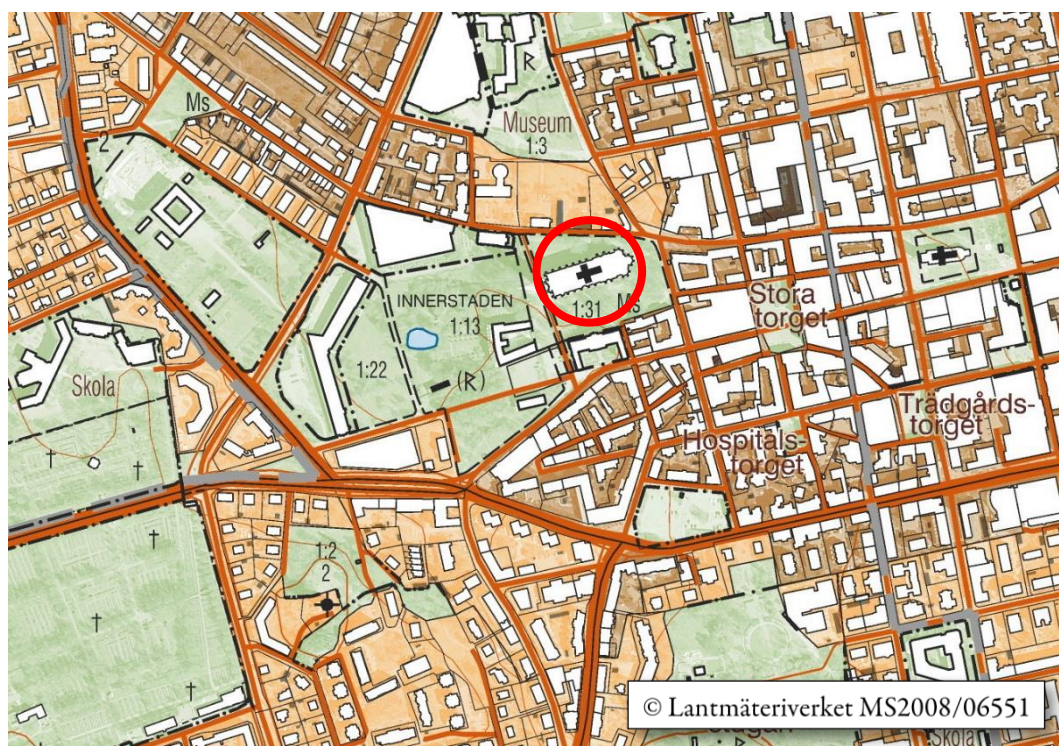
ANITA LÖFGREN EK

Bakgrund

Basfakta om objektet

Utdrag ur digitala Fastighetskartan med markering av domkyrkan.

Beskrivning och historik

I Linköpings domkyrka finns ett antal epitafier och begravningsvapen. Ett av epitafierna minner om friherre Jacob Burensköld, landshövding i Östergötland (d 1738) och hans hustru Elsa Appelgren (d 1741). Redan 1708 köpte Jacob Burensköld en gravplats i domkyrkans södra koromgång. Det är också på södra väggen som epitafiet hänger i dag, strax väster om södra korkapellet.

Epitafiet är tillverkat i gotländsk sandsten och partiellt bemålat med rött och svart och med förgylld text. I boken om domkyrkans inredning och inventarier har konsthistorikern Åke Nisbeth beskrivit epitafiets utformning: ”Inskriftstavlan vilar på en sockel av röd sten. Under denna finns ett ornament, sammansatt av två voluter, en snäcka och två akantuskvistar. På sidorna två kraftiga voluter som uppbär epitafiets övre del, av rödmålad sten och prytt i centrum av en oval textmedaljong, omgiven av palmkvistar och krönt av en obelisk på vilken placerats en förgylld friherrekrona. ... På sidorna finns två trofégrupper i grå sten med vapen och fanor med förgylld dekor, syftande på Burenskölds militära insatser.” (Nisbeth, Estham 2001)

T v: Epitafiet efter restaurering. T h: Rekonstruktion av epitafiets ursprungliga utseende. Sune Ljungstedt, publicerat i Fornvännen 90:3.

Kulturhistoriker Sune Ljungstedt har tillskrivit epitafiet bildhuggare Caspar Schröder (d 1710). Schröder var verksam vid olika kungliga slott och hans verk finns i olika kyrkor, både i Stockholm och i övriga delar av landet. Sune Ljungstedts attribuering grundar sig bl a på två stycken putti av sandsten som ursprungligen hörde till epitafiet. I samband kyrkans renovering/ombyggnad togs epitafiet ner och när det åter hängdes upp sattes de båda figurerna inte tillbaka. Med tiden deponerades de på Linköpings museum, i dag Östergötlands museum. (Ljungstedt 1995)

Om det är Caspar Schröder som är upphovsman till epitafiet är det beställt före 1710, då Schröder dog. Eventuellt beställdes det i samband med att Jacob Burensköld köpte gravplatsen 1708.

Tidigare kända renoveringsarbeten

-

Kulturhistorisk bedömning

Epitafiet är ett av flera minnesmärken i form av begravningsvapen och epitafier i Linköpings domkyrka. Det har mycket höga kulturhistoriska och konstnärliga värden. Jacob Burensköld var landshövding i Östergötland och hade under sin tid således ett högt inflytande och stor påverkan på länet. Epitafiet är troligen hugget av Caspar Schröder som var en av sin tids främsta bildhuggare i Sverige. Det visar också vilken vikt som lades vid denna typ av minnesmärken.

Basfakta om projektet

Fastighetsägare/beställare

Linköpings domkyrkopastorat, Ågatan 40, Box 2037, 580 02 Linköping.

Bidrag

Kyrkoantikvarisk ersättning.

Tillstånd från länsstyrelsen

Tillstånd till konservering av fast inventarium, Jacob Burenskölds epitafium i Linköpings domkyrka, Linköpings kommun, Östergötlands län. Beslutsdatum 2018-03-20 och dnr 433-11355-18.

Tidsperiod

September – december 2018.

Problembild / skadebild

Bitar av epitafiet har lossnat och delar av stenen vittrar, troligen delvis p g a kondensvatten från fönstret, som sitter över epitafiet.

T v: Ett årtal har fallit bort, se även foto nedan. T h: Skada i färgskikt.

Foto Stefan Gullberg.

Rostad järndubb. Foto Stefan Gullberg.

Målsättning med projektet

Renoveringen ska stoppa fortsatt vittring av stenen och större skadade partier ska ersättas med samma material.

Arbetsbeskrivning

Arbetsbeskrivning och skiss på utförande. Stefan Gullberg, Gullbergs Sten- & Fasadvård AB, 2016-06-03. Till arbetsbeskrivningen hör även en kostnadsberäkning med en kortfattad arbetsbeskrivning sammanställd av Cecilia Strömer, Strömer Stenkonservering, 2016-05-29.

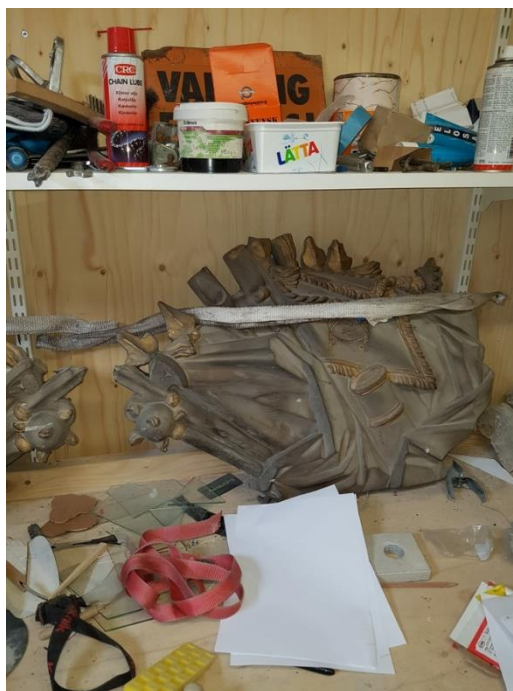
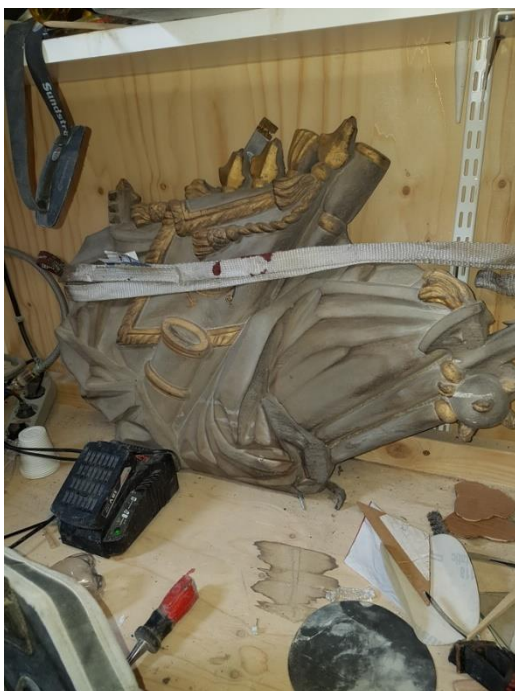
Resultat

Genomförda arbeten

I redogörelsen för utfört arbete ingår material från Stefan Gullbergs sammanfattning, daterad 2018-11-14.

Konserveringen delades upp i två etapper. Först demonterades löstagbara delar medan inskriptionstavla, sidovoluter och bottenornament hängde kvar på väggen. Järnfästningar sågs över och nya detaljer, t ex till skadade delar i ramverket högs till i gotländsk sandsten. Stenlagningsbruk är Lithomex stenlagningsbruk. När detta arbete var avslutat och alla detaljer återmonterade följde rengöring och retuschering av vissa skador. Vid en genomgång på plats innan etapp två beslutades att det inte fanns anledning att konsolidera det sandade partiet, utan det rensades lätt och lagades med sandstenslagningsbruk. Lagade partier retuscherades. Epitafiet rengjordes. För en närmare redovisning av konserveringsåtgärder inklusive produkt- och materialbeskrivning hänvisas till konservator Cecilia Strömers rapport, se Övrigt.

Järndetaljer på epitafiets baksida har fått en försegling i bly och dessutom ett visst expansionsutrymme för att undvika framtida rörelseskador på sandstenen. Samtliga järn är rostskyddsbehandlade med Isotrol Primer. Nya dubbar är av rostfritt stål. Inga delar är fastsatta med bruk, utan enbart med dubb.

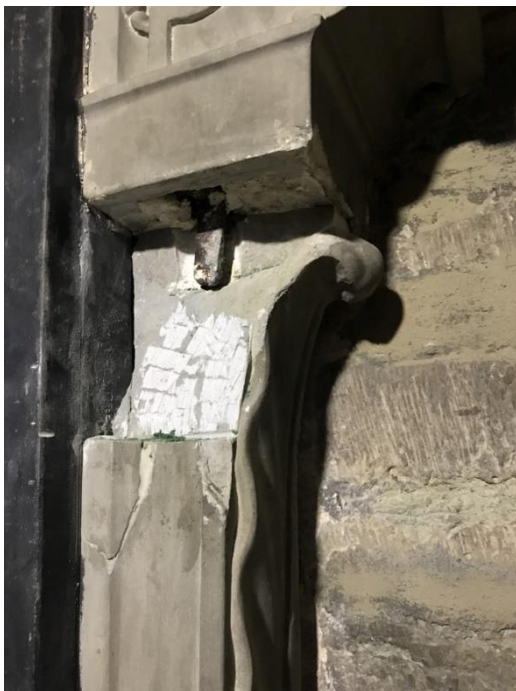
Trofégrupperna plockades ner.

Textoval med obeliskkrön, framsida respektive upphängningsanordning.

Större bortfallna delar ersattes med nyhuggna delar. Foto Stefan Gullberg.

Bortfallen detalj och nytillverkning av motsvarande detalj. Foto Stefan Gullberg.

Den nyhuggna delen sitter på plats. Foto Stefan Gullberg.

Rostskyddsbehandlat järn. Foto Stefan Gullberg.

Sammanfattning av utförda åtgärder från rapport av Stefan Gullberg:

- Svartvita pilar markerar dubb av rostfritt material, demonterbara.
- Gulvit pil markerar återskapad sten som lossnat vid korrosion.
- Rödvita pilar markerar ny sten/lusbitar av gotländsk sandsten.

Fotografiet är taget innan konservering.

Efter konservering.

Nedre partiet efter konservering med Burenskölds födelseår på plats.

Retuschering av lagningar har utförts enligt recept framtaget av målarmästare Anders Ek:

Kalivattenglas 20% och vatten 80%, noga blandat.

Tillsatt keimpigment – vitt, svart och terra di sienna för den grå retuschen.

Tillsatt keimpigment – vitt, svart, bränd och obränd terra di sienna, samt något litet järnoxidrött och brun umbra för kalksandstenen.

Lagade ytor har patenterats med kalivattenglasblandningen. Retuscher är utförda på lagningar samt fyra små störande skador i minnestavlans överstycke.

Uppföljning

Eventuella avvikelser från länsstyrelsens beslut

-

Byggnadshistoriska iakttagelser eller erfarenheter gjorda under arbetet

Bakom epitafiet låg två lösa delar, även de av sandsten. Det är en dödskalle och en skulpturdetalj som inte är helt lätt att tyda. Tillfrågad personal i domkyrkan visste inte när de har lagts där. I *Linköpings domkyrka. Inredning och inventarier* finns ett fotografi av epitafiet som visar att de två delarna åtminstone år 2001 var placerade invid varsin trofégrupp. De har nu ställts tillbaka på samma platser. Detaljerna nämns dock inte i Sune Ljungstedts artikel.

Dödskalle som eventuellt har hört till epitafiet.

Godkännande/slutbesiktning

Olika åtgärder har diskuterats på plats. Utfört arbete kan godkännas ur antikvarisk synpunkt.

Medverkande i projektet

Entreprenörer

Stefan Gullberg, Gullbergs Sten- & Fasadvård AB
Konservator Cecilia Strömer, Strömer stenkonservering
A.Ek Måleri & Fasad AB

Antikvarisk medverkan

Östergötlands museum genom antikvarie Anita Löfgren Ek.

Konservator Cecilia Strömer ska påbörja sitt arbete.

Övrigt

Antikvariska kontroller / besiktningar

2018-09-06, 2018-11-14, 2018-11-26 och 2018-12-11.

Fotodokumentation

Foto där inget annat anges: Anita Löfgren Ek, Östergötlands museum. Övriga fotografier är tagna av Stefan Gullberg, Gullbergs Sten- & Fasadvård AB.

Källor

Axel-Nilsson, Göran. *Dekoratív stenhuggarkonst i yngre vasastil*. Stockholm 1950.

Ljungstedt, Sune. *Jacob Burenskölds epitafium i Linköpings domkyrka*. Ingår i Fornvännen 90:3. Stockholm 1995. (samla.raa.se)

Nisbeth, Åke och Estham, Inger. *Linköpings domkyrka. Inredning och inventarier*. Stockholm 2001.

Övrigt

Bilaga: *Konserveringsrapport 2018. Jacob Burenskölds epitafium, Linköpings domkyrka Östergötland*. Konservator Cecilia Strömer, Strömer stenkonsivering.

Till ärende hör även dokumentationsmaterial som har sammanställts av Stefan Gullberg, Gullbergs Sten- & Fasadvård AB samt dokumentation inlämnad av A.Ek Måleri & Fasad AB. Delar av materialet ingår i föreliggande rapport.

Östergötland, Linköpings kommun
Linköpings domkyrka
Jacob Burenskölds epitafium

Rapportdatum 2018-12-05

Konserveringsrapport 2018

Jacob Burenskölds epitafium, Linköpings domkyrka
Östergötland

Epitafiet konserverades 2018 av konservator Cecilia Strömer,
Strömer stenkonsivering i samarbete med Stefan Gullberg, Gullbergs Sten &
Fasadvård och med ansvarig antikvarie Anita Löfgren, Östergötlands museum

Jacob Burenskölds epitafium, Linköpings domkyrka
Efter konservering. Foto: C. Strömer 2018

STRÖMER STENKONSERVERING

CECILIA STRÖMER KUNGSLÉNA ENEBACKEN 2 522 93 TIDAHOLM TELEFON 070-5811659 INFO@STROMERSTENKONSERVERING.SE

1

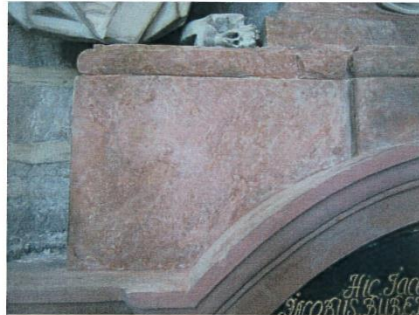
Östergötland, Linköpings kommun
Linköpings domkyrka
Jacob Burenskölds epitafium

Skadebeskrivning

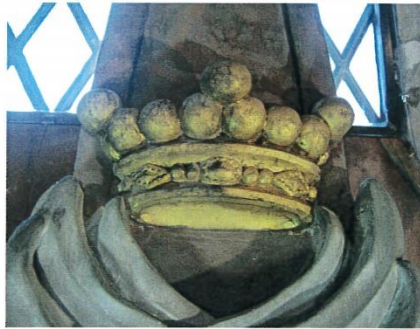
Epitafiet är hugget i gotländsk sandsten. Det är partiellt bemålad i rött och svart med förgyllning i ornamentik och text.
Sandstenen är smutsig och dammig. Den vittrar med materialförluster, sprickor och sandning.

Jacob Burenskölds epitafium,
Linköpings domkyrka
Detaljbild före konservering.
Foto: C. Strömer 2018

Jacob Burenskölds epitafium,
Linköpings domkyrka
Detaljbild efter konservering.
Materialförluster har lagats med
bruk och området har
retuscherats till omkringliggande
röda kulör.
Foto: C. Strömer 2018

Jacob Burenskölds epitafium,
Linköpings domkyrka
Detaljbild före och efter
rengöring av kronan
Foto: C. Strömer 2018

STRÖMER STENKONSERVERING

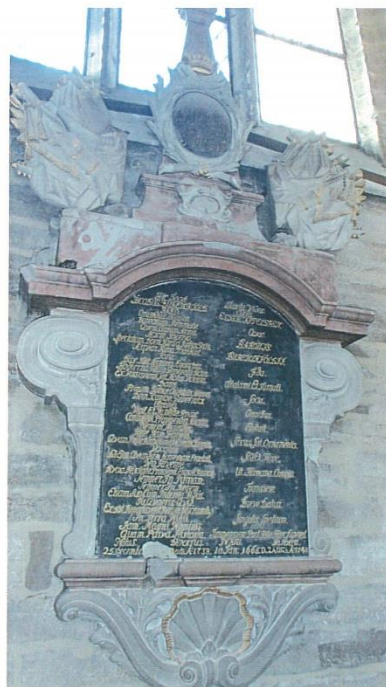
CECILIA STRÖMER KUNGSLENA ENEBACKEN 2 522 93 TIDAHOLM TELEFON 070-5811659 INFO@STROMERSTENKONSERVERING.SE

2

Östergötland, Linköpings kommun
Linköpings domkyrka
Jacob Burenskölds epitafium

Konserveringsåtgärder

- Stenen torrenjordes från smuts och damm med borste och dammsugare.
 - Skalpell användes för att ta bort pålagringar i texten.
 - Våtrengöring utfördes med borste och vatten. Smutsen sögs upp med papper.
 - Ingen konsolidering utfördes på det sandande partiet utan det rensades lätt och lagades med sandstenslagningsbruk.
 - Lagningar utfördes med sandstenslagningsbruk på och ovanför rundbågen och i nedre kanten av texttavlan.
 - Lagade partier retuscherades med pigment och akrylatdispersion /vatten.
- Även partier på texttavlan retuscherades lätt.

Jacob Burenskölds epitafium,
Linköpings domkyrka
Före konservering.
Foto: C. Strömer 2016

Östergötland, Linköpings kommun
Linköpings domkyrka
Jacob Burenskölds epitafium

Produkt och materialbeskrivning

- Sandstenslagningsbruk

Lagningsbruket består av en torrdel och en våtdel.

Torrdelen består av sex delar sandsstenmjöl och en del bindemedel.

Bindemedlet består av en del grå byggcement samt en del Gullex murcement.

Det torra lagningsbruket blandas med akrylatdispersion.

Lagningsbruket går att lösa med aceton.

Tillverkare: Stenteknik Gotland

- Akrylatdispersion

Sammansättningsuppgifter:

Metylmetakrylat och 2-etylakrylat uppblandad i vatten en 10% lösning

Akrylatdispersionen går att lösa i aceton.

Tillverkare: Stenteknik Gotland

Tekniska uppgifter

Lokal	Linköpings domkyrka
Socken/stad	Linköping
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Ekonomiska kartans blad	085 57 (8F 5h Linköping)
Typ av uppdrag	Antikvarisk medverkan
Öm dnr	0259/18
Öm projektnr	001041
Lst dnr	433-11355-16
Uppdragsgivare	Linköpings domkyrkopastorat
Bidrag	Kyrkoantikvarisk ersättning
Byggnadsantikvarie	Anita Löfgren Ek
Foto	Östergötlands museum
Fältarbetstid	September – december 2018

Dokumentationsmaterial förvaras på Östergötlands museum.

2019:201